

MÓDOS PÉTER

Év végi kérdések

Otthon lenni. Tartozni valahová. Saját jogon.

Elmúlt havi feljegyzéseimet silabizálva e három mondattal találkoztam a legtöbbit. Jegyzeteltem közgazdászok vitafórumán, kisebbségi konferencián, politikai-szakmai fórumon, amely az uniós csatlakozás ügynevezett emberi feltételeiről szólt. E három mondat valamelyikét rendszerint odaírtam a feljegyzett adatok, rögzített vélemények mellé. Abban a reményben, hogy a toll gyors futása talán talál egy jó kifejezést arra, milyen helyzetben is vagyunk, milyen kényszereink és lehetőségeink vannak, s hogyan kellene megbirkózni a körülményekkel.

Kik vagyunk? Az unió magyar állampolgárai, akik – elvben, s ha minden összejön, akár gyakorlatban is – az új, tíz országgal bővült közösségben (450 millió ember közösségében) oda utazhatunk, ahová akarunk, ott vállalkozhatunk, ahol akarunk és tudunk, ott vállalhatunk munkát, ahol alkalmaznak bennünket.

Kik vagyunk? Azok, akik mögött vagy a szüleik háta mögött, de beléjük is átkódolva ott van az elmúlt ötven év. A forradalom utáni megtorlások véres és keserű történelmi tapasztalata: ne tudj, s ha nem muszáj, ne beszélj semmiről! Ott van legtöbbször a létezés alapfeltételévé vált szemlélet: al-

Belgrádi utcarészlet, 2005 december

kalmazkodj, hogy sikerüljön a túlélés! Neked vagy az utódaidnak.

Mihez is kellett alkalmazkodnunk? A kisszerűséghez, a szegénységhez, a rendkívül szűkös földrajzi és történelmi határokhoz és perspektívákhoz. A kezdetben „suksükölő” vezető elvtársakhoz meg a tényhez, hogy a határ az határ. Képletesen is, a valóságban is. A történelemszemléletben is. Nincs múlt. Nincs térségbeli és nemzeti összetartozás. Akik kívül rekedtek a 93 030 négyzetkilométeren, azok boldoguljanak ott kint a testvéri elvtársakkal, és segítse meg őket a lenini nemzetiségi politika. Az, amelyet nemcsak elméletből, broszúrákból ismertünk, de voltak hiteles hallo-másaink is róla.

Aztán változtak az idők, újfajta vezetőink lettek. Tehetségesebbek és szelídebbek. Egyszer csak rájöttünk, a barakkok közül a miénk a legvidámabb, a gulyáskommunizmus a legjobb a létezőszocializmus-változatok közül, s erre akár büszkéek is lehettünk. És büszkéek is voltunk. Dicsekedtünk vele, és közben ügyeskedtünk. Ki hogyan tudott. Ha jól helyezkedtél, s főleg ha tehetséges voltál, beljebb kerülhettél, egy belső körbe. Bevettek bulikba, gmk-kba, háztáji gazdaságokba, privatizációkba. És ha oda akartál férközni, segíthetél *belülről* megreformálni a rendszert, „érted haragszunk, elvtárs, nem ellened”. Más az építő és más az ellenséges kritika. És küszködhetél őszintén a belső akadályokkal, a „falakkal” és a külső tényezőkkel.

Ám eltelt tizenöt év – szabadságban. Amit el nem képzelhettünk, és amit képzeletünk álmodni sem bírt, amikor örök és megbonthatatlan testvéri közösségről beszéltünk. Helybe jöttek, hogy védjenek bennünket az ideiglenesen itt állomásozók (akiket egyébként elzártak a laktanyáik falai közé, és ők szegény páriaként csak egyenként szívárogtak elő, valami csendes részvevőjeként, olajat, bűvárszivattyút vagy akár fegyvert adtak el neked, hogy vehessenek maguknak ételt, nejlonharisnyát, piperecikket). Nos, ennek már tizenöt éve. A valóság felülmúlta a kép-

zeletet. Benne vagyunk a NATO-ban. Hitte volna ezt valaki? Képzelte volna valaki? Bejutottunk a NATO-ba, és örülünk is, hogy benne vagyunk, meg is szavaztuk. Belépésünk után nem sokkal résztvevői lettünk egy újfajta háborúnak, a bombázásnak, amely végül is megdöntött egy gyilkos rendszert a szomszédunkban, és persze zűrzavart hagyott a megdöntött diktatúra után. Dunába omlott hidakat és sajátosan megbombázott házakat, mintegy mementóként. Azért az nagy dolog, hogy évszázadok óta először a jó oldalon álltunk. Azok oldalán, akiknek igazuk is volt, és erősebbek is voltak.

Magyar kisbefektetők tüntetnek a kormánytól követelve támogatást, mert magánbefektetőknél elvesztették a pénzüket

Egy éve pedig tagjai vagyunk az uniónak is. – Igen – mondja rá az ismerősöm. – És? Ha elmúltam ötvenéves, és nem tudok nyelveket, és nem értek a számítógéphez, és bezárt az a gyár, ahol dolgoztam, vagy az a gyár, ahová beszállítóként cukorrépát vagy a hízalt sertéseket vittem, akkor felteszem magamban a kérdést: mit is jelent nekem a szabadság? A lehetőséget arra, hogy akár munkaerőként, akár tőkésként elmenjek máshová, ahol jobban boldogulok. Hová menjek, és mit vigyek magammal? A tőkém? Ugyan miből lenne? A munkaerőmet? Kinek kell? Menjek át a határon, amelyen mindig is félttem átlépni, mert akik átengedtek, azok erősebbek voltak, mint én, és tudtam, hogy vannak határsávok aknákkal és elgereblyezett laza talajú részekkel, amelyek fölött csak az angyalok repülhetnek át észrevétlenül. A puha diktatúrában, ha át is mentem Trabantommal a határon, például az osztrákokhoz, hűtőszekrényért meg egyéb cuccokért, a határ mindkét oldalán reszketett kicsit a gyomrom. Odaát úgy érzem magam, ahogy nálunk a bűvárszivattyúval házaló szovjet katonák. Visszafele, átérve a piros-fehér-zöldre festett sorompón pedig azért mosolyogtam kedvesen az egyenruhásokra, hogy el ne vegyék azt a szajrét, ame-

lyért annyit küszködtem, valutát szereztem, sorban álltam, és bepakoltam mindent az autóba.

Tizenöt év szabadság, uniós tagság.

Változtassunk a nézőponton! Nem ötvenéves vagy és tanulatlan (mondjuk szebben: nem rendelkezél korszerű tudással), hanem csak harminc- vagy negyvenéves, és tanultál, jó képességeid vannak és kapcsolataid is, átlátod azt, ami ott kinn történik, megérted azt mind, ami itt benn zajlik, és az alacsonyabb vagy magasabb pozícióból látod, hogy van itt egy jóra való ország, egy ezeréves tradícióval rendelkező ország meg egy, az országnál nagyobb nemzet inkább valós, mint vélt történelmi sérelmekkel. Sérelmekkel, amelyek egyébként az úgynevezett nagyvilágot egyáltalán nem érdeklik... Szóval itt van az országod, a nemzeted, a családod, a városod, amely a te közreműködéseddel lehet része egy nagyobb, eddig soha nem látott lehetőséget kínáló közösségnek. Közösségnek, amelynek persze megvannak a maga szabályai és bajai. Egyébként is az a spórolós fajta, amelyik mindent átszámol, s nemhogy borraivalót nem ad, de kárpótlást sem. Sem az ezer évért, sem Trianonért. Azt mondja, nincsen ingyen ebéd, nincsen ingyen vacsora, te is egy vagy az egyenlők közül, „persze segítünk, hogy jobban hasonlíts ránk, hogy jobban együttműködhessünk veled, hogy telepíthessünk hozzád munkalehetőséget, hogy legyen pénzed vásárolni – az általunk megtermelt javakból”. Szóval kaphatsz segítséget, de kialakult feltételekkel és utólagos elszámolásra. Pénzt útépitésre, a mezőgazdaság átalakítására, mindarra, amire magadtól nem lennél képes, mert nincs felhalmozott tőkéd. Szóval versenytárs vagy. Azt kell tudnod neked is és a gyerekeidnek (talán egy kicsit jobban is, mint a bentieknek), amit az osztrákoknak, angoloknak, olaszoknak vagy franciáknak, s ez így igazságos.

Mit csinálj? Hogyan egyeztess össze olyan, gyakran hangoztatott fogalmakat, mint versenyképesség és/vagy szolidaritás? Ezek érvényes és fontos fogalmak, csak hogy te Mari nénit ismersz, Jani bácsit, Pityu gyereket vagy Vivient, akinek most zárják be az óvodáját. Előbb gondolkozz, aztán cselekedj! Előbb mérj, aztán vágj! Nézz körül, ki hogyan csinálja! Van példa a szomszédban elég. Úgy mondjuk, modell.

Mondhatjuk-e azt, hogy „Európába, de mindannyian”? Hozod-e magaddal azt is, akinek tíz éve nincs munkája, hozod-e azt is, aki őszintén csodálkozik azon, hogy az Erdélyből jött „románok” milyen jól tudnak magyarul, hozod-e azt is, aki visszakérdez: „Segítettek ők engem, amikor Jugóban nekik olyan jól ment? Mit adtak ők nekem, nekünk? Jönnek most, hogy elvegyék a szánktól a falatot, a munkát és az ingyenes SZTK-t.”

Ki vagy? Ki vagyok? Kik vagyunk? Honnan jövünk és hová megyünk? Hány ember fér bele a túlpartra igyekvő csónakba, és milyen batyuval?

Itt élünk Kelet-Közép-Európában, és be kell látnunk, nem ismerjük a történelmünket, nem ismerjük a szomszédainkat.

Tegyük fel, magasabb pozícióból és perspektivikusan látod, nézheted a lehetőségeket. Akár cselekedhetsz is. Azt tudod, hogy ennek a térségnek egységesülnie kell, mint ahogyan Európa nagyobbik része tette, a maga összes történelmi és gazdasági problémájával együtt. Igen, ők már egységesültek. Ez a mi sok nyelven beszélő térségünk egészében sem akkora, mint Franciaország. Németországról nem is beszélve. És ott, „németben”, „franciában” is bajok vannak. És mi lesz Romániában, Szlovákiában, Kárpátalján vagy Szerbiában a románokkal, szlovákokkal, szerbekkel és az őshonos (autochton) magyarokkal?

Kérdések sokasodnak, találkozók és találkozások követik egymást. Idő meg voltaképpen – nincs. Az alku, az egyezkedés, a kompromisszum egyik meghatározó paramétere az időhiány. Az utolsó hónapra, hétre, napra, órára szűkül a tárgyalásra, egyezségkötésre szánt idő. Prózaian: a pénzszerzésre szánt idő. Fennköltebben: a történelmi idő. Szent István óta nemigen volt ilyen pillanatunk.

Otthon lenni. Tartozni valahová. Saját jogon.

Mi végre vagyunk a világon? Magyarországon, Közép-Európában meg a magyar kultúrában – és mindentől az unióban?

Csakis azért, hogy valahol otthon legyünk benne. ■

